

Over het dispersievermogen van de Moerassprinkhaan

Rolf Griffioen

Trekker 82

8447 BZ Heerenveen

Résumé: Dispersion chez *Stethophyma grossum*

Stethophyma grossum est une espèce menacée. Pour sa survie, il est important de savoir quelles sont ses aptitudes de dispersion. Lors d'actions de réaménagement du territoire on peut en tenir compte. Des observations faites à Braamhaar (Pays-Bas) semblent confirmer l'aptitude de l'espèce à parcourir de grandes distances, de l'ordre de 1500 mètres. Cependant, ces observations ne concernent que des mâles et ont été faites pendant l'été très chaud de 1995.

Samenvatting:

Stethophyma grossum is een bedreigde soort. Daarom is het belangrijk meer te weten over het dispersievermogen om bij er rekening mee te houden bij herinrichting van het landschap. Waarnemingen in Braamhaar bevestigen literatuurgegevens dat de soort grote afstanden tot 1500 meter kan overbruggen. Er dient evenwel rekening mee worden gehouden dat de waarnemingen enkel mannetjes betreffen en dat ze werden gedaan tijdens de zeer warme zomer van 1995.

De Moerassprinkhaan (*Stethophyma grossum* (L.)) is een bedreigde diersoort (Decleer, 1990). Daarom zou bij het beheren van natuurterreinen en de eventuele herinrichting van het landschap rekening met deze sprinkhaan moeten worden gehouden. De kennis die hiervoor nodig is, is echter slechts beperkt aanwezig. Dit geldt onder meer ten aanzien van het dispersievermogen. Dispersievermogen speelt bijvoorbeeld een rol bij de aanleg van ecologische verbindingzones: moeten aaneengesloten verbindingzones worden aangelegd of kan volstaan worden met stapstenen en hoever mogen deze stapstenen dan uiteen liggen?

Ten aanzien van de dispersiecapaciteit van de Moerassprinkhaan zijn weinig gegevens beschikbaar. In een algemene sprinkhanengids als die van Bellmann (1985) wordt de soort aangegeven als een goede vlieger die zich makkelijk verplaatst.

Decleer (1990) daarentegen, die de soort uitgebreid bestudeerd heeft, geeft aan dat de Moerassprinkhaan slechts weinig mobiel is. Mannetjes zijn volgens hem slechts in staat tot korte vluchten van 5–10 m, terwijl oudere vrouwtjes alleen nog kunnen lopen en springen. Vangst/hervangst-onderzoek bevestigde deze geringe mobiliteit. Waarnemingen over een langjarige periode toonden aan dat de soort niet in staat was een geschikt terrein op 300 m van een (in een reservaat) bestaande populatie te koloniseren. De aanwezigheid van droger en kort begraaasd weiland leek daarvoor een te grote barrière.

Marzelli (1994) stelde bij een driejarig, specifiek op dispersie gericht, onderzoek echter vast dat de Moerassprinkhaan wel de door Decleer genoemde afstand kan overbruggen. Binnen een natuurontwikkelingsgebied bleek de Moerassprinkhaan in staat om op 300 m van een bestaande populatie een nieuwe populatie te vestigen. Het tussenliggende gebied bestond daarbij uit droog (en dus voor voortplanting ongeschikt), extensief gebruikt grasland. Daarnaast merkt zij onder meer op dat de Moerassprinkhaan er tijdens het onderzoek niet in slaagde een brede asfaltstrook met aan weerszijden bosschages (met een totale breedte van ± 50 m) te passeren.

Tegen het licht van bovenvermelde literatuurgegevens werden tijdens een vegetatie- en faunakartering in het herinrichtingsgebied Bornerbroek/Zenderen (Altenburg et al., 1996) een tweetal interessante waarnemingen gedaan. Op zich was het al verrassend dat in het enige natuurgebied binnen het onderzoeksgebied (Braamhaar, circa 60 ha) een vrij grote populatie Moerassprinkhanen werd aangetroffen. De sprinkhanen hielden zich vooral op in de met Pijpestrootje begroeide rand van het hier aanwezige heideveen. Nog verrassender was het dat zowel op 2 als op 21 augustus een roepend mannetje Moerassprinkhaan werd waargenomen in intensief gebruikt agrarisch cultuurland (zie figuur 1).

Ervan uitgaande dat deze individuen van de Braamhaar afkomstig waren bedragen de afstanden die deze

dieren door intensief gebruikt agrarisch cultuurland met boerderijen en bosjes moeten hebben afgelegd respectievelijk ± 800 en ± 1.500 m. Het verst van de Braamhaar aangetroffen individu moet daarbij een vrij drukke lokale weg zijn overgestoken. Eventueel kunnen de beide individuen van andere geschikte leefgebieden afkomstig zijn (zoals bijv. van het Braamhaarse Veld of uit de boswachterij Twickel). In dat geval zijn de overbrugde afstanden echter nog groter en moet bovendien een vierbaans-rijksweg zijn gepasseerd.

De waarnemingen lijken de conclusie van Marzelli (1994) te ondersteunen dat ook de aanleg van stapstenen tussen geschikte leefgebieden een bijdrage kan leveren aan de versterking van de positie van de Moerassprinkhaan in het landschap. Beide waarnemingen geven bovendien aan dat de dispersiecapaciteit van de Moerassprinkhaan hoger ligt dan uit tot nu toe uitgevoerd onderzoek blijkt. Een afstand van 1,5 km door intensief gebruikt agrarisch cultuurland kan klaarblijkelijk overbrugd worden.

Mogelijk zijn daar speciale omstandigheden voor nodig. In dit specifieke geval zouden de waarnemingen samen kunnen hangen met het uitzonderlijk mooie zomerweer in 1995: gunstige trekstandigheden, een hoge populatiedichtheid en ongunstige omstandigheden in het brongebied (uitdrogen van het ven).

De waarnemingen hebben beide betrekking op mannetjes. Doordat vrouwtjes geen geluid produceren worden zij waarschijnlijk makkelijker over het hoofd gezien. Of vrouwtjes ook deze afstanden kunnen overbruggen (en in welk stadium, voor of na de eirijping) blijft dus de vraag. Onbeantwoord blijft ook de vraag hoe groot de kans is dat zich op de hier vastgestelde

afstanden vanuit de bronpopulatie daadwerkelijk nieuwe populaties vestigen.

Wat wel duidelijk is dat nader onderzoek naar het patroon van vestiging en uitsterven van populaties van de Moerassprinkhaan in een versnipperd landschap wenselijk is. Lokaal, bijvoorbeeld in Drenthe waar de soort een vrij ruime verspreiding heeft (Van Zanten & Dekker, 1994), is zo'n onderzoek waarschijnlijk goed uit te voeren.

Literatuur

- Altenburg, W., R. Jalving & R. Griffioen, 1996, in prep. Landschapsecologie van het Herinrichtingsgebied Bornebroek/Zenderen. Altenburg & Wymenga, ecologisch onderzoek B.V., Veenwouden.
- Bellman, H., 1985. Heuschrecken, beobachten - bestimmen. Neumann - Neudamm.
- Decleer, K., 1990. Voorkomen, oekologie en beheer van de Moerassprinkhaan (*Mecostethus grossus*) in België. De Levende Natuur 91 (3): 75-81.
- Marzelli, M., 1994. Ausbreitung von *Mecostethus grossus* auf einer Ausgleichs- und Renaturierungsfläche. Articulata 9 (1): 25-32.
- Zanten, I. van & H. Dekker, 1994. Sparen voor later. Onderzoek naar voorkomen, bedreiging en beheer van zeldzame plante- en insectesoorten in Drenthe. Projekt Actieprogramma genetisch kapitaal Drenthe. Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Directie Noord / LB & P ecologisch advies B.V., Assen.

